

PUBLICERAT: 26 JANUARI, 2026 AV: ELINOR ODEBERG
Hur kan färre få försörjningsstöd samtidigt som fattigdomen ökar?

Något är trasigt när det gäller ekonomiskt bistånd.

De senaste inflationsåren har varit prövande tider för många hushålls privatekonomi. Matpriserna har ökat särskilt mycket – ungefär 25 procent på bara några år. Vi behöver backa ända till 50-talet för att hitta en lika brant prisstegring på mat. Arbetslösheten är nu uppe i nio procent. Nästan 700 000 människor lever i fattigdom enligt SCB:s definition av social och materiell fattigdom, vilket till exempel innebär att man saknar marginal för oväntade utgifter, att man inte har råd att värma upp hemmet tillräckligt eller kunna ta semester.

Ändå, trots dyrtiderna, trots inflation, räntehöjningar och hyreshöjningar, och trots att antalet fattiga ökar och civilsamhället larmar, minskar antalet personer som lever av ekonomiskt bistånd. Hur kan det komma sig? År 2021, innan inflationschocken, levde ungefär 93 000 personer på ekonomiskt bistånd. År 2024, efter inflationschocken, levde 71 000 personer på ekonomiskt bistånd – en minskning motsvarande en fjärdedel. Under samma period har antalet fattiga nästan fördubblats – från 360 000 personer 2021 till 700 000 personer år 2024, enligt SCB:s statistik (2025).

Den relativa fattigdomen, också känd som måttet låg ekonomisk standard, det vill säga att man tjänar mindre än 60 procent av medianinkomsten, har också ökat i Sverige sedan 90-talet och särskilt brant sedan millennieskiftet, för att sedan plana ut och till och med minska något de senaste åren. Men att personer längst ned i fördelningen fått det relativt sett bättre när den genomsnittliga köpkraften bromsat in, eller till och med sjunkit, är dock inte så konstigt, eftersom det relativa fattigdomsstrecket följer medianinkomsten. Den breda bilden är att svenskarnas realinkomster och framförallt reallönerna ökat varje år sedan mitten på 90-talet.

Det har lett till ett glapp mellan socialförsäkringstagare och löntagare, men framförallt mellan personer som beror av ekonomiskt bistånd och alla andra, eftersom det ekonomiska biståndet nästan helt saknar koppling till den allmänna löneutvecklingen. Detta trots att den allmänna inkomstutvecklingen naturligtvis påverkar vad som anses vara en normal eller acceptabel konsumtionsnivå i ett land. Istället baseras riksnormen, det vill säga de utgifter som biståndet ska täcka, enbart på kostnadsutvecklingen, och få kostnadsposter har lagts till genom åren. Samtidigt har det riktats kritik mot att nivåerna inte räknas upp tillräckligt ens i förhållande till de poster som finns, vad gäller exempelvis mat, el och fritidsaktiviteter, utan istället har stödet smygsänkts varje år genom att inte höjas tillräckligt. Från förra året räknas till exempel riksnormen enbart upp med 0,7 procent. Det kan jämföras med en genomsnittlig löneökningstakt 2025 på ungefär 3,5 procent.

Att färre beror av ekonomiskt bistånd är en trend som sträcker sig längre bak i tiden, och har av många politiker lyfts fram som en framgångsfaktor. Men det är ju bara en framgång om det inneburit att fler lyfts ur fattigdom. Några möjliga förklaringar till varför tidsserierna pekar åt olika håll tas upp av professor Björn A Gustafsson i tidskriften Ekonomisk Debatt, där han pekar på tre centrala anledningar till att det ekonomiska biståndet minskat över tid:

Centraliseringen av riksnormen. Tidigare fanns en större frihet för kommuner att sätta en norm som gällde lokalt, och troligen togs då större hänsyn till inkomstutvecklingen hos befolkningen. Nationellt har motsvarande hänsyn inte tagits, vilket lett till att normen halkat efter inkomstutvecklingen i övrigt.

Upprepade studier visar att även i förhållande till de normer som existerar, har beslutsfattandet blivit mer restriktivt. Det betyder att samma hushåll som sökte bistånd för femton år sedan inte skulle beviljas bistånd idag.

Att befolkningssammansättningen förändrats, där ungefär hälften av biståndstagarna har utrikesbakgrund. Det kan förklara en sämre folklig uppslutning kring behovet av ekonomiskt bistånd.

Det tredje skälet kan också betyda ett bortfall vad gäller vissa grupper då ekonomiskt bistånd kräver en ansökan och ett visst mått av förtroende för myndigheter. Vad gäller utvecklingen de senaste åren, då fler personer har fått det ekonomiskt tuffare, kan det kanske finnas en fjärde förklaringsfaktor, som ligger i kraven som måste uppfyllas för att få bistånd. Bostadskostnader ska anses skäliga, och eventuella tillgångar som bil eller liknande kan bli aktuellt att sälja av, eftersom biståndet ska vara en sista utväg. Det kan betyda att många som har det svårt ekonomiskt, men som till exempel har en bostadsrätt, inte vänder sig till socialkontoret, eller vänder sig till anhöriga i första hand. Det kan handla om barnfamiljer där det inte är ett alternativ att byta bostadsort eller flytta till mindre. Den vanligaste biståndstagaren är en ensamstående man utan barn.

Men det övergripande svaret om varför fler är fattiga när färre går på försörjningsstöd handlar sannolikt om att nivåerna inte har hängt med. Även om du har inkomster över riksnormen, eller nära riksnormen, kan du vara fattig, för att allt helt enkelt är så mycket dyrare och en skälig konsumtionsnivå är mycket högre än vad det ekonomiska biståndet medger. Då är det såklart ingen idé att vända sig till socialtjänsten, om man går därifrån med samma låga disponibla inkomst som tidigare. Och med de förslag som ligger på bordet om bidragstak och ännu mindre flexibilitet för kommunerna i deras bedömningar, kommer utvecklingen förmodligen fortsätta.

Under nästan hela det gångna seklet har personer som mottagit ”fattigvård” eller dess efterföljare socialbidrag utvecklats med arbetslösheten. När ekonomin kärvat, då har samhällets stödsystem aktiverats. Men inte längre. Som politiker skulle jag akta mig för att slå mig för bröstet om att det är färre som går på bidrag, när det beror på att vår myndighetsutövning avankras den ekonomiska verkligheten. Det är ett problem i sig.

Elinor Odeberg